

Erika Cintulová
Muzeum w Kieżmarku
Kieżmark

Gustav Adolf Weisz (1838 - 1913)
– fotograf, umelecký drevorezbár, maliar

Gustav Adolf Weisz (1838 - 1913)
-photographer, artist woodcarver, painter

Streszczenie

Gustav Adolf Weisz był polskim emigrantem (kraj opuścił w 1861 r.), który pochodził z rodziny szlacheckiej i nosił nazwisko Bieliński. Po osiedleniu w Kieżmarku odbył studia artystyczne (rzeźba, malarstwo) na uczelniach niemieckich, a następnie – po powrocie – zajął się rzeźbą, m.in. wykonywał prace renowacyjne, a także zrealizował kilka ołtarzy do spiskich kościołów.

Prawdopodobnie w latach 80. XIX w. założył atelier fotograficzne, stając się pierwszym fotografem zawodowym w Kieżmarku. Jego obecna biografia (najpełniejsza z dotychczas prezentowanych w polskich publikacjach) jest tym cenniejsza, że pozostała po nim bardzo niewielka spuścizna: w Muzeum w Kieżmarku znajdują się tylko cztery fotografie z pracowni Weisza.

Słowa kluczowe: historia fotografii, Kieżmark, G.A. Weisz, Bieliński, fotografia słowacka.

Osobnosť Gustava Adolfa Weisza (il.1) je v súčasnosti pomerne málo známa. Údaje o jeho živote a tvorbe sa v literatúre nachádzajú len ojedinele. Výnimkou je „Slovenský biografický slovník“, vydaný v Martine v roku 1984, zväzok VI., str. 356, kde je uvedené: Weiss (vl.m.Bielinski) – rezbár a pozlacovač. Barón poľského pôvodu. Manželka rodená Westerová, syn Gustáv Adolf – rezbár.

Gustav Adolf Weisz je osobnosť, ktorá si zaslúži väčší priestor v našich dejinách. Predovšetkým výsledky jeho práce a aktivity jeho syna pri finančnej výpomoci svojim rodákom si zaslúžia pozornosť súčasníkov. Minulosť Gustava Adolfa Weisza je opradená tajomnom. Narodil sa 26.2.1838 vo Varšave a zomrel 23.7.1913 v Kežmarku. V rokoch 1861 - 1862 – v čase posledného poľského povstania proti Rusom, po jeho potlačení prišli na Spiš utečenci. Rakúska polícia predviedla v Kežmarku jedného muža, ktorý tvrdil, že je synom mešťana Weisza, ale po predvedení jeho otca tento prehlásil, že v ňom syna nepozná. Bol odvedený späť do väzenia a zistilo sa, že richtár Kežmarku Stenczel a mestský veliteľ barón Wildburg zistili jeho identitu. Jeho pôvodné meno bolo Bielinsky. Bol šľachtického pôvodu a mal titul baróna. Jeho matka – Catharina Freiin von Hellern pochádzala pravdepodobne z Drážďan. Meno otca a jeho pôvod nie je známy. Vieme len, že tragicky zahynul vo Visle. Podľa posledných výskumov je možné, že meno jeho otca bolo Julian Bieliński, žil v rokoch 1787 – 1863 a bol generálom.

Údajne v zajatí sa spoznal s človekom menom Weisz, ktorý mu poradil, aby utiekol do Kežmarku k jeho otcovi. Svoje pravé meno nikdy neprezradil, aby ho ruskí špióni nemohli nájsť. Svoj pôvod neprezradil ani svojim deťom. Vysvetľoval to tak: „Aj tak by som Vám nemohol ponúknuť nič z toho, čo Vám podľa pôvodu prináleží, nemá teda zmysel na to myslieť.“ Aj napriek tomu sa nevyhol pokusom o jeho opätovné zatknutie. Natrvalo sa usadil v Kežmarku a osvojil si meno Gustav Adolf Weisz.

Gustav Adolf Weisz na nemeckých umeleckých akadémiách vyštudoval maliarstvo a sochárstvo. Začiatkom 60. rokov 19. storočia sa usadil v Kežmarku na Starom trhu č. 24, kde si vybudoval dielňu. Mimochodom

táto dielňa na základe krátkej správy v Karpathen-Poste z roku 1889, ročník 10, číslo 23 sa uvádza ako jedna z 5 pamätihodností mesta, ktorú si mohli návštevníci pozrieť v Kežmarku.

Weisz sa čoskoro stal známy ako zručný a šikovný remeselník. Bol uznávaný pre svoju neobvyklú šikovnosť v rezbárstve, maliarstve a kreslení. Bol vynikajúcim spevákom a stal sa aj členom speváckeho zboru v Kežmarku. Vypracoval sa na umelca s vycibreným vkusom, ktorého diela boli ocenené ďaleko za hranicami Spiša. V roku 1867 sa oženil (il. 2) s dcérou klobučníckeho majstra Johanna Daniela Westhera – Rosinou (21.9.1843 – 15.3.1909), s ktorou mal štyri deti: Gustava Adolfa¹ (9.10.1867 – 16.6.1933), Paulu (žila v New Yorku, kde aj zomrela ako sedemdesiat ročná), Huldu (13.8.1872 – 11.5.1942) a Idu (12.2.1879 – 29.1.1968). Posledná z detí – Ida mala dcéru Idu, ktorá zomrela 21.5.2001 vo veku 91 rokov. Posledné roky života žila so svojim synom a s jeho rodinou v Stupave. Aj napriek vysokému veku si pani Ďurčíková pospomínala na svojho starého otca aj na niektoré významné udalosti z jeho života.

Gustav Adolf Weisz si postupne svoju dielňu rozvinul na Ateliér pre umelecké remeslo a fabriku na spracovanie dreva. Tento ateliér mal veľký odbyt. Vкус a záujem zákazníkov sa na prelome 19. a 20. storočia orientoval na neoklasicistický a neorenesančný nábytok. Jeho diela bolo možné obdivovať v panských domoch a grófskych sídlach. Veľa z nich sa v minulosti nachádzalo napríklad aj vo vilách v Tatranskej Lomnici, v Starom Smokovci, v Dolnom Smokovci. Najvýznamnejšie nábytkové kusy ozdobovali napríklad aj interiér grófov na Čákyovskom hrade – v Niedzici. Vynikal v drevorezbárskej práci, ako boli napríklad vyrezávané

¹ Gustav Adolf Weisz ml. – umelecký rezbár, ilustrátor, národovec. Chlapec aj so svojimi tromi sestrami dostal z rodičovského domu patričné základy vzdelania. V roku 1885 zmaturoval na lýceu v Kežmarku. V tomto období odchádza G. A. Weisz starší pracovať do Ameriky. Po návrate späť do Kežmarku zarobené peniaze investoval do modernizácie dielne. Jeho cieľom bolo zaučiť syna do drevorezbárskej práce a neskôršie mu firmu ponechať.

Jeho umelecký talent, zdedený po otcovi, bol neobyčajne veľký, tak ako aj zmysel pre farby. Kreslil, maľoval akvarely a mal talent predovšetkým na dekoráciu. V dielni svojho otca sa vyučil v umeleckom rezbárstve a čoskoro prevzal vedenie dielne. Aktívne sa zapájal aj do verejného života Kežmarku. Niekoľko rokov bol veliteľom požiarnikov a vo všeobecnosti bol váženým mužom.

oltáre. Rukopis G. A. Weisza nesie aj renovácia hlavného oltára kostola sv. Kríža v Kežmarku, ako aj niektoré bočné oltáre z toho istého kostola v roku 1869. V roku 1875 renovoval kazateľnicu a barokový hlavný oltár v rímsko-katolíckom kostole v Tvarožnej, v roku 1878 ho poverili zameraním a odkreslením Červeného Kláštora, v roku 1889 reštauroval oltár a kazateľnicu v hradnej kaplnke v Kežmarku. Je autorom dreveného obrazu – epitafu Adolfa von Wildburga, ktorý sa nachádza v hradnej kaplnke. Z jeho dielne pochádza aj oltár a modlitebná lavica v Zápoľského kaplnke v Spišskom Štvrtku. Reštauroval množstvo gotických oltárov na celom Spiši. Pre modrofarbiarov vyrezával vzory do foriem.

Menej známa je jeho fotografická tvorba. Pri rozširovaní domu na Starom trhu č. 24, kde žil a pracoval, si zriadil menší ateliér, ktorý vznikol pravdepodobne v 80. rokoch 19. storočia. Bol prvým Kežmarčanom, ktorý mal otvorený svoj fotoateliér a taktiež aj prvým fotografom, ktorý v Kežmarku pracoval natrvalo. V zbierkach múzea sa nachádzajú štyri fotografie z dielne G.A.Weisza. Sú nalepené na kartónových podložkách s rozmermi 15,9 x 10,6 cm. Na rube podložky je uvedený ozdobný text: Photographie G.A.Weisz Kesmark Vergrößerung bis zur Lebensgrösse (il. 3). Na jednej z fotografií (il. 4) je vyobrazený muž v stredných rokoch s bradou, sediaci na pňiku. Pozadie portretovaného tvorí prírodná štylizovaná scenéria. To isté pozadie sa opakuje aj na ďalšom zábere muža s puškou v ruke v patetickej póze (ide o Ladislava Toperczera-člena streleckého spolku). Na posledných dvoch fotografiách sú členovia streleckého spolku-Eduard Kolbenhayer (il. 5) a Michal Kolbenhayer (il. 6). V oboch prípadoch ide o poprsie, prefotené do oválu. Všetky fotografie sú nedatované a pochádzajú pravdepodobne z obdobia rokov 1870–1880.

Z jeho drevorezbárskej tvorby sa zachovalo niekoľko exponátov aj v Múzeu v Kežmarku. Medzi unikáty patrí napríklad fotoalbum s dreveným vyrezávaným obalom, ktorý venoval Streleckému spolku v Kežmarku. Tu na tomto albume sa zachovalo aj signovanie G.A.Weisza, ktoré je v tvare prekrývajúcich sa iniciál písmen „W A“.

Z rôznorodej a jedinečnej tvorby G.A.Weisza sa v súkromnej zbierke zachovala napríklad aj unikátna drevená skriňa v tzv. alpskom štýle s maľovaným dverami, na ktorých je ručne maľovaná kytica kvetov vo váze v štyroch poliach . Táto skriňa svojim atypickým riešením a vypracovaním spĺňala nielen dekoratívnu funkciu, ale zároveň aj praktickú ako rozkladacie lôžko – posteľ. Dokladom precíznej a umeleckej tvorby G.A.Weisza sú aj ďalšie zachované nábytkové kusy, ako je napríklad hrací stolík s náročnou rezbárskou výzdobou na stolovej doske, raritou je aj pozoruhodný písací stolík s hladkou stolovou doskou, ktorá je doplnená nadstavcami a priehradkami pyramídovite členenými, ktorý je na špici ukončený hodinami. Ďalej je to unikátna sedacia vyrezávaná súprava, rám na zrkadlo a iné, ktoré sa nachádzajú v súkromnej zbierke jej syna. Pre tvorbu Weisza je charakteristická bohatá ornamentálna výzdoba, precízne vypracovanie detailov, estetický cit pre dotvorenie predmetov.

Na základe údajov, ktoré sa nám zachovali vieme, že na Prvej spišskej živnostenskej výstave v Kežmarku v dňoch 12–20.9.1869 jedným z vystavovateľov bol aj G. A. Weisz, ktorý vystavoval zo svojej dielne drevorezby na písacom stole.

O súkromnom živote Gustava Adolfa Weisza môžeme povedať, že žil veľmi utiahnuto a pohyboval sa len v úzkom okruhu priateľov takých významných kežmarských rodín, ako boli Wildburg, Badányi a iní. Zomrel v roku 1913. S celou svojou rodinou je pochovaný na cintoríne v Kežmarku.

Bibliografia

Druki zwarte

Kreuzkalender 1935, Bratislava

Slovenský biografický slovník, VI. Zväzok, Matica slovenská, Martin, 1994

Periodyki

Noviny Karpathen Post, 54. roč., č. 25, 24. jún 1933

Wywiady

PhDr. Nora Baráthová

Ida Ďurčíková so synom Doc. Ing. Erichom Geissé

Summary

Gustav Adolf Weisz was a Polish emigrant (left his homeland in 1861). He came from a Bieliński noble family. After settling in Kiezmark he studied arts (sculpture and painting) at German universities. After the return, he took up sculpture. He did renewal works and accomplished several altars for churches in Spisz. Most likely in the 80s of the XIXth century he opened a photography atelier. Doing that, he became the first professional photographer in Kiezmark. His contemporary biography (the most complete one, among the previously presented Polish publications) is even more valuable, as Gustav Adolf Weisz left very little legacy. The Kiezmark Museum has only four of his photographs.

Keywords: History of photography, Kiezmark, G.A. Weisz, Bielinski, Slovak photography

1. I. Kiss, G. A. Weisz, b.d.

AUSZUG
aus der Trau-Matrikel der evang. Kirchengemeinde A. B.
Jahr: Eintragsjahr: 1874

Jahr und Tag der Trauung	Namen, Beruf, Eltern, event. auch Gatte (Gattin)	Geburtsort und -datum	Alter	Stand	Namen, Beruf, Geburtsort der Zeugen	Trau- oder Pfarrer	Verlobte oder dazugehörig	Anmerkung
1874 14. 1.	Gustav Adolf Weisz Kaufmann aus Kiezmark geb. 14. 1. 1838 in Kiezmark, Preuss. Pommern	Kiezmark 14. 1. 1838	36 Jhr	-	1. Hermann 2. Friedrich 3. Hermann 4. Hermann 5. Hermann	Herrmann	Herrmann	
1874 14. 1.	Rosina Westher geb. 14. 1. 1838 in Kiezmark, Preuss. Pommern	Kiezmark 14. 1. 1838	36 Jhr	-	1. Hermann 2. Friedrich 3. Hermann 4. Hermann 5. Hermann	Herrmann	Herrmann	

Die (begründete) Überstimmung dieser Angaben mit der ursprünglichen Eintragsurkunde wird statistisch bestätigt.
am 5. 1. 1940

2. Wyciąg aktu ślubu G. A. Weisza i R. Westher, Kiezmark 5.1.1940 r.

3. Winieta na rewersie fotografii z atelier G. A. Weisza, b.d.

4. G. A. Weisz, *Ladislav Toperczer*, b.d.

5. G. A. Weisz, *Edward Kolbehner*, b.d.

6. G. A. Weisz, *Michal Kolbenhayer*, b.d.